

KRÁNICZ BENCE – LICHTER PÉTER: KALANDOS FILMTÖRTÉNET

Bergman beájulna

KOVÁCS PATRIK

A LEGÚJABB MAGYAR FILMTÖRTÉNETI MUNKA HÍVÓSZAVA A SZENVEDÉLYES CINEFÍLIA.

Számos oka lehet annak, ha valaki általános filmtörténeti szakmunkára vállalkozik. Dolgozhat széles mértéssel, madártávlati képet rajzolva az egyetemes kánonról, de sokkal izgalmasabb, ha önálló rendezőelv vezérli, és új utat tör a korszakok, irányzatok és zsánerek ágas-bogas erdejében. Kráncz Bence és Lichter Péter valami nagyon hasonlóra vállalkozik, legalábbis ezt sugallja könyvük, a *Kalandos filmtörténet* előszava. A szerzőpáros kiindulópontja ígéretes: bevallottan nem a teljesség igényét kielégítő enciklopédiára törekedtek, képzeletüket inkább az egyes szerzők, korstílusok és műfaji alakzatok rejtett hatáskapcsolatai izgatták. Legalábbis a sokatmondó felütés még ezt ígéri. Sajnos azonban a kötetnek ez a kuriózszerű vállalása

nem teljesül: a szerzők éppen az izgalmasnak vagy rendhagyónak ígérkező összefüggések felvázolásával maradnak adósak. A bevezetőben például azt előlegezik, hogy felderítik Ingmar Bergman és a szexfilmek kapcsolatát – az ötlet talán még a svéd mestert is felcsigázta volna –, ám végül egyetlen mondatdal zárják rövidre a kérdést. Ugyanez áll a kötet legtöbb provokatív állítására: nincs mögöttük valódi fedezet, az alkotópáros csak a felszínt karcogatja.

Kiknek is ajánlható tehát a *Kalandos filmtörténet*? Haszonnal forgathatják például azok a laikusok, akik nemrégiben kezdték ismerkedésüket az egyetemes filmkultúrával. A válogatott szerző-, irányzat- és műfajportrék ugyanis kiválóan alkalmasak arra, hogy elmélyítsék a kíváncsi átlagolvasó érdeklődését. Bátran felüthetik azonban a szenvedélyes moztisták és a naprakész, széleskörű tudással felvértezett szakemberek is, hiszen elképzelhető, hogy bővíthetik általa ismeretanyagukat. A mű azonban nyilvánvalóan nem alkalmas arra, hogy összefüggő filmtörténetként olvassuk: a szerzők nem is rejtik véka alá, hogy az összeállítás egyéni preferenciákon alapszik, ezért óhatatlanul szubjektív. Ezzel nincs is probléma, a kötet szerkesztési elve viszont ellentmondásokhoz vezet: bár az alkotók kronológiában tárgyalják a témákat, az összegző igényű műfajportrék megbontják az időrendet, nem is szólva arról, hogy néhány képlekenyebb, nehezebben megközelíthető fogalom (például a tudatfilm vagy a trashfilm) részletezése feleslegesnek tűnik. A laza, mozaikszerű szerkezetnek

köszönhetően pedig olykor úgy érezzük, mintha zseblexikont tartanánk a kezünkben, mely nem gondosan tagolt fejezetekből, hanem inkább nagyobb lélegzetű szócikkekből áll.

A könyv nyelvezete közérthető, olvasmányos, és híven tükrözi, hogy a sorok írói rendíthetetlen cinefilek; olykor azonban képzavarokba ütközhet az olvasó (Kubrick *Spartacus*-át egy ízben például „a római történelem nagy lázadásnarratívájaként” említik a szerzők). Komolyabb tárgyi tévedések nem jellemzők a *Kalandos filmtörténetre*, némely állítása viszont nagyon is vitatható. Az *Aranypolgár* kapcsán például azt olvashatjuk, hogy a főhős, Charles Foster Kane mindent, amit az életben elért, „magának köszönhet”, holott épp az ellenkezője az igaz: pontosan ebből fakad a karakter személyes tragédiája. Egyes filmek műfaji besorolása is pontatlan: a kortárs thrillert például nem szerencsés Lynne Ramsay erősen szerzői hangoltságú *Sosem voltál itt* című művével illusztrálni. Ha pedig már a zsánereknél tartunk: roppant leegyszerűsítő az imént említett thrillert hatásorientált műfajként címkézni, és azon álláspont sem támadhatatlan, mely szerint a krimi legközelebbi műfaji rokona a film noir volna.

Bármennyire is rokonszenves az alkotópáros rajongói attitűdje, és – ahhoz szorosan kapcsolódva – a válogatás szubjektivitása, mégis hiányérzetet szülhet, hogy kulcsfontosságú szerzők maradtak ki az összeállításból. Az olasz modernizmus taglalásakor Fellini, a Hollywoodi Reneszánsz kapcsán pedig Sam Peckinpah, Sidney Lumet és Arthur Penn portréját hiányolhatjuk, és a sor még sokáig folytatható lenne. Az egyes nemzeti filmkultúrák azonban súlyuknak megfelelően képviselik magukat a kötetben, s a szerzők perspektívája kellően tág: a latin-amerikai moziról ugyanúgy szó esik, mint a román újhullámról vagy az új iráni filmről. Kráncz Bence és Lichter Péter munkáját bátran leemelheti a polcra bárki, aki könnyed, szórakoztató stílusban megírta, de nem átfogó igényű filmtörténetre áhítozik. Aki viszont elmélyült szakmunkát vár, az szükségszerűen csalódnia fog: a *Kalandos filmtörténet* nem a képzett tudóseibert, inkább a melegszívű rajongót szólítja meg sikerrel.

SCOLAR, 2019.

